

Knyga – kelionė po kilmingųjų pasaulį

Lapkričio 27 d. Kupiškio viešojoje bibliotekoje pristatyta Eimanto Gudo ir Žilvinės Petrauskaitės-Tarandos knyga „Ambicingos ir įtakingos. Ryškiausių istorinės Lietuvos didikių likimai“. Renginyje dalyvavo vienas jos autorių, kultūros istorikas E. Gudas, daugiau pasakojęs apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikes ir kitų laikų istorines Lietuvos aristokrates, jų įtaką politikai, kultūrai, visuomenės procesams.



Knyga „Ambicingos ir įtakingos. Ryškiausių istorinės Lietuvos didikių likimai“ Kupiškėje pristatė kultūros istorikas Eimantas Gudas. Autorės nuotrauka

Jurga BANIONIENĖ

35 MOTERŲ ISTORIJS

Svečią pristatė bibliotekos direktoriaus pavaduotoja kultūrai Skaistė Bakanienė. E. Gudas – bestseleriais tapusių knygų „Mėlynas kraujas. Įtakingiausias Lie-

tuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminės“ ir „Gedimino kraujas. Lietuvos valdovų Gediminaičių dinastija: 112 vyrų ir moterų likimai“ autorius. Jis pasidžiaugė,

kad pirmą kartą Kupiškio viešojoje bibliotekoje pasakos apie trečią savo knygą, ir vylėsi, kad tai taps tradicija.

Nukelta į 4 p.

Knyga – kelionė po kilmingųjų pasaulį

Atkelta iš 3 p.

„Į leidyklą atidaviau ketvirtą savo knygą, taip pat apie kilminguosius. „Alma littera“ jau užsakė ir penktą, nusprendžiau, kad gruodžio 1 d. pradėsiu ją rašyti. Ši knyga taip pat bus apie Lietuvos aukštuomenę, bet mažiau genealogijos, daugiau kultūrinių dalykų“, – sakė E. Gudas.

Knygoje „Ambicingos ir įtakingos. Ryškiausių istorinės Lietuvos didikių likimai“ – 35 išskirtinės moterų istorijos nuo politikos užkulisių iki meilės, intrigų ir drąsos keisti pasaulį. Apie jas kultūros istorikas rašė todėl, kad turime mažai knygų apie istorines Lietuvos moteris.

„Kai kurios moterys plačiai aprašytos, jų į šią knygą neįtraukėme, taip pat ir valdovių. Daugumą valdovių, jų dukrų aprašiau antroje knygoje „Gedimino kraujas“. O čia – aristokratės, didikės, kitaip sakant, ne trečiasis luomas, valstiečiai, miestiečiai, ne smulkūs ir ne vidutiniai bajorai. Nerasite knygoje Žemaitės ar Lazdynų Pelėdos, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, Šatrijos Raganos, visos aprašytos moterys yra iš kur kas aukštesnio sluoksnio. Pasirinkau tas, apie kurias būtų ką pasakyti, nes istoriniai šaltiniai gana mažai pasakoja apie moteris. Įdomu tai, kad nemažai šios knygos medžiagos yra iš lenkiškų šaltinių, daugelis aprašytų moterų Lietuvoje prastai žinomos, nors jų likimai intriguoja“, – tvirtino E. Gudas.

SAŠAJOS NUO KUPIŠKIŲ

Knygos autorius plačiau papa-

sakojo apie moteris, turėjusias tam tikrų sąsajų su Kupiškio kraštu. Trys iš aprašytų knygoje buvo didelių dabartinės Kupiškio rajono savivaldybės žemių savininkės, Salamiesčio ponios.

„Salamiestis ilgus šimtmečius priklausė Biržų kunigaikštystei, tad tai pirmiausia yra tos moterys, kurios buvo Biržų savininkų žmonos, dvi Radvilienės ir viena Tiškevičienė“, – sakė knygos autorius.

Salamiesčio ponia Marija Lupu-Radvilienė, Moldavijos kunigaikščio dukra, Jonušo Radvilos II žmona, labiausiai pasižymėjo tuo, kad rėmė stačiatikius, nes buvo stačiatikė, neperėjo į vyro, evangelikų reformatų, tikėjimą.

Pasak E. Gudo, jų vestuvės vienos įspūdingiausių, nes tai buvo Lietuvos ir Lenkijos santuoka su Moldavijos kunigaikštyste.

Jos pasižymėjo ir vakarietiška, ir rytietiška prabanga. Šiose vestuvėse nastatyta opera.

Antra ponia, valdiusi Salamiestį, yra Liudvika Karolina Radvilaitė, dukart ištekėjusi už monarchų dinastijos atstovų. Ji labiausiai susijusi su Biržais, valdė visą Biržų kunigaikštystę, kuri tuomet užėmė apie 50 tūkst. hektarų žemės.

„Bet tie 50 tūkst. hektarų iš tiesų nedideli, nes kunigaikščiai Radvilos savo valdose XVIII a. antroje pusėje turėjo 1,5 milijono hektarų žemės. Visoje Europoje neradau aristokratų giminės, kuri turėjo tiek ar dar daugiau. Viena Liudvika Karolina Radvilaitė turėjo apie 1 mln. hektarų žemės, taigi, turbūt buvo turtingiausia to meto

nuotaka ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje, savaime suprantama, kad jos norėjo visos Europos aukštuomenės“, – pasakojo istorikas.

Trečia Salamiesčio ponia – Klementina Potockytė-Tiškevičienė, Jono Leono Tiškevičiaus, Biržų ir Salamiesčio ordinato, žmona. Ji buvo lenkė, užaugusi Vienoje, turėjusi didelį pasisekimą Vienos imperatoriškajame dvare. Pasi-sekimas betgi buvo per didelis, šnabždėtasi, kad ją įsimylėjo pats Austrijos ir Vengrijos sosto įpėdinis Rudolfas, Sisi sūnus. Ne tik Rudolfas, bet ir daug kitų jauniškių.

Tarnai, susirūpinę, kaip jų panelė eina iš kelio, pranešė tėviui Alfredui Potockiui, Austrijos ministrui. Jis atėjo žiūrėti, kas pas dukrą įsibrovė. Pasak E. Gudo, labai banali istorija – ieškodamas bernuželio, jis nepatikrino spintų. Kaip tik čia ir slėpėsi grafas Zamolskis, yra žinoma, kad jis vos ne čiaudėjo nuo prikėpėntų sunkelių, bet neišsidavė. Imperatoriškasis dvaras, išgirdęs visas kalbas, liepė kuo greičiau Klementiną ištekinti. Jos vyras tapo vienas pačių turtingiausių lietuvių Jonas Leonas Tiškevičius.

INDĖLIS Į KULTŪRĄ IR POLITIKĄ

E. Gudas teigė, kad daug moterų, aprašytų knygoje, susijusios su kultūra. Iš to meto kilmingųjų moterų tikėtasi, kad jos mokės tapyti, šokti, dainuoti, groti, rašyti literatūros kūrinius. Pirmoji literatė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo moteris iš Radvilų dinastijos,

Pranciška Uršulė Višnioveckytė-Radvilienė. Ji turėjo savo teatrą Nesvyžiuje, tai buvo geriausias teatras to meto Lietuvoje. Vilniuje valstybinio teatro nebuvo, šią kultūros sritį užimdavo dvarų teatrai. Teatre, kuriuo rūpinosi Pranciška Uršulė Višnioveckytė-Radvilienė, statytos pjesės, sukurtos ir jos pačios, rašytos lenkų kalba, todėl ji priskiriama lenkų literatūrai, operos, baletai.

„Kultūroje šios damos buvo gana ryškios. Mėgstama sakyti, kad Lietuvos dabartinėje teritorijoje Sofija Tyzenhauzaitė buvo pirmą moteris rašytoja, bet keletais metais anksčiau čia rašė Ona Radvilaitė-Mostovskienė, vėlgii, lenkų kalba. Jos kūrinių, kaip ir Pranciškos Uršulės Višnioveckytės-Radvilienės, išversta į lietuvių kalbą. Įdomiausia, kad Ona Radvilaitė-Mostovskienė rašė siaubo noveles. Tai siaubo literatūros pradžia Lietuvos literatūroje“, – kalbėjo istorikas.

Anot E. Gudo, daugeliui knygoje aprašytų moterų nesvetima ir politika, nors tais laikais Lietuvoje ar kitur Europoje moterys neturėjo balsavimo teisės. Bet Lietuva buvo ypatinga šalis, kadangi moterys visada buvo gana laisvos, gerbiamos, palyginti su kitomis Rytų ar Vakarų Europos valstybėmis.

„Politika moterys domėjosi, nors dažnai labiau rūpinosi vyrais ir vaikais, o vyrai – valstybe. Aiškiai matyti, kad dalis moterų, kurias aprašiau knygoje, ypač XVII–XVIII a. dalyvavo politikoje, važinėdavo į Seimų posėdžius Varšuvoje ir kitur, nors neturėjo balsavimo teisės ir galimybės pasakyti, bet bendravo su politikais, kreipdavo jų mintis ten, kur joms

pačioms reikėdavo, kartais net turėdavo savo specifinę politiką, skirtingą nuo vyro.

Būdavo ir dar įdomesnių istorijų. Antai Teresė Gosievykytė-Sluškieienė buvo unikali moteris, nieko panašaus nebuvau girdėjęs nei iš Lietuvos, nei iš visos Europos istorijos, kad XVIII a. moteris nors ir vienai misijai taptų diplomate. Ji išsiūta į Bavariją mūsų kunigaikštystę ištekinti už Bavarijos kunigaikščio, tikėtasi, kad tai sėkmingai padarys ir grįš. Tačiau ji savo misiją sėkmingai įvykdė ir išvažiavo į Versalį, ten išmoko įvairių meilės dalykų, o grįžusi sugalvojo nusteibinti visus, kad pati išsirinks sau meilužį. Meilužius pas mus retai kas turėdavo, palyginti su Vakarų Europos šalimis, katalikybė ir protestantizmas buvo stiprus, o jei ir turėdavo, tai dažniausiai vyras.

Ji išsirinko ne bet ką, o pirmąją Lietuvos didiką Kazimierą Joną Sapiegą, kuris pastatė Antakalnio rūmus Vilniuje. Įdomiausia tai, kad ilgainiui Teresė Gosievykytė-Sluškieienė sugalvojo, kad jos seimmai Sapiegos galia nepatogi dėl politikos įsivaizdavimo, kaip Lietuva turėtų augti.

Žinodama, kad jis yra kariuomenės vadas, ji pasiuntė agentus į Lietuvos kariuomenės darinius, kad jie sukiltų prieš savo vadovą. Tą jie ir darė. Iš to kilo vienintelis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje rimtas pilietinis karas, kuris baigėsi Sapiegos pralaimėjimu. Knygoje ją ir pavadinome moterimi, kuri sukėlė Lietuvoje pilietinį karą“, – pasakojo svečias.

Vėliau E. Gudas atskleidė faktų ir apie kitas knygos herojes, atsakė ir renginio dalyvių klausimus.